

Woensdag 20 oktober 1915 – ochtendeditie

Uit het Luikerland.

Luik, 15 oktober.

Vijftien volle maanden weldra is stad en streek en bijna gans het land door de Duitsers bezet. Toen de enige zoon in juli wegging, na zijn studieboeken te hebben in de rekken geschoven, omhelsden we hem, “tot ziens, weldra, een speelreisje naar de grens, daarna terug; in oktober ben je weer op de universiteit”. Met een glimlachje van hoop trok de jongen naar de vesting Pontisse. Enkele dagen later kregen we nieuws. Hij zat met een makker tussen de vestingen, op het dorpje Retinne, in een huisje, waar hij een telefoonpost had ingericht. De storm woedde reeds en donderde over het land van Luik. Doden waren gevallen. Gekwetsten werden binnengebracht. Krijgsgevangenen Duitsers zagen we en toen – wat was er gebeurd? – krijgsgevangenen Belgen en geen Duitsers meer. Luik werd bezet. Al de hoop, uitgesproken de dag van het vaarwel, was vervlogen. Het was oorlog met woede. De angst heerste. De dood joeg door de stad, door de streek. Het volk zelf voelde zich niet meer vrij. In het noorden van de stad zakte alles tot puin en zwegen één na één de kanonnen, die Luik moesten schutten en onze “onneembare” vestingen in het leven houden. Waar was de jongen? Zovelen van de onzen waren reeds dood. Zovelen spoorloos verdwenen. Waar was hij? Zijn dorp Retinne was as en puin. Geen mensenziel, geen vogel kon er nog huizen. Enkel een vreselijke, onverstoorde roerloosheid, een ontzettende stilte heerste over de plaats, waar de akeligheid der vernietiging iedereen de moed ontnam om nog op een toekomst te hopen. Waar was hij?

Dagen bleef het huis stil, waaruit alle dienstvolk was vrijgelaten. Stil, zonder wanhoop, zonder hoop en met bange verwachting van wat misschien het verpletterend nieuws van morgen zou zijn. Zo gingen

dagen voorbij, toen een jonge vrouw verscheen, als een heilige maagd uit de hemel. Ze sprak Vlaams. Ze had de jongen herkend in een lange rij krijgsgevangenen, die naar het station van Jonfosse trokken, om naar Duitsland te worden vervoerd. Beslist herkend. Geen twijfel mogelijk. Het was die dag een mistig herfstweer, doch die jonge vrouw bracht zoveel zonneschijn met zich binnen en zoveel hartelijke gelukslach, dat de treurigheid verschrikt de straat in vloog, de piano met ik weet niet welke stormnoten de “Vlaamse Leeuw” aan het brullen bracht en alle harten joelden. Gevangen! Naar Duitsland ... tot enkele weken later, wanneer we van hem zelf nieuws kregen uit ... Antwerpen. Het was de derde dag dat de buurttram reed van Luik (Ans) naar Brussel. Het was de eerste maal dat we Luik verlieten om in de buurt van Sint-Truiden de landbouwende familie te gaan bezoeken, te horen, wat ze van ons al vreselijks hadden vermoed, en te zeggen wat wij van hen al treurigs hadden gedacht. Zij ook hadden op het nooit beroerde dorp duizenden nooit geziene soldaten te legeren gekregen. Ook hun streek was toen reeds – het was begin november – drie maanden bezet.

De jongen had zijn lieve grootje geschreven en vroeg haar waar zijn ouders waren, van wie hij nooit een woord meer had gehoord en wie hij reeds herhaaldelijk had geschreven. “Leven ze nog? Wat hebben ze geleden?” Als een gil van wanhoop kwam die kreet uit zijn schrijven op. Meteen waren we nu duidelijker ingelicht dan de blijde boodschap van de jonge vrouw het had gedaan. Later vernamen we zijn doorgevochten terugtocht, met een deel van zijn regiment, het 14^e voetvolk. Weggeslagen uit de vestinggordel, gevochten bij Hannuit, in de buurt van Borgworm; gevochten bij Tienen, waar het woedend en moordend ging; gevochten bij Aarschot, bij Haacht, tot onder de muren van Antwerpens versterkingen, tot onder de dekking van Sint-Katelijne-Waver, waar van weerszijden de soldaten met hopen waren gevallen. Weg van Antwerpen, naar het noorden, naar

het oosten, naar Oostende, naar Frankrijk. Aan de IJzer, in de hel ... We weten dat hij er is. We trekken op de kaart een dikke streep met rode inkt, rood als bloed. We brengen iedereen, die naar nieuws van hem vraagt, voor die bloedstreep: "Daar is hij: we weten niet juist waar, doch daar vecht hij voor het land, of zit hij weer in een huisje of een puinhoop bij de telefoon. Nieuws? Geen. Doch hij leeft, totdat we stellig vernemen ... Geen nieuws meer sedert maanden. Geen woord, geen gebaar, uit nergens iets. Neen, hij kan niet vernietigd worden.

Hoor toch overal door de streek het rommelen en dan weer met een doffe duw de verre donder. Hoor de stem van de vernietigende oorlogsrazernij, de woedende kanonnen. Vlucht het huis in. Het helpt niet. Het hele uitspanseel is beroerd en geteisterd, met alles wat op de aarde leeft, die ons omringt. Deuren schokken, ruiten rammelen. Kom liever buiten in de tuin, in de boomgaard. Volg de boer achter zijn ploeg. Alles is vol van het geweldig lied, dat Europa zingt en dat de aarde weerkaatst, het epos van de mensenslachterij. We zijn er honderden kilometers van verwijderd. We horen het dag en nacht, van morgen tot avond, van avond tot morgen. Het duurt meer dan een jaar reeds. Einde september, en sedertdien maar onafgebroken, duurt het, over al de velden en de steden zijn verwoestingsroep dreunend en zijn razende woede. Schoten, eindeloos, bij honderdduizenden, zonder genade. Er zijn er, die niets meer horen, door te veel en te lang te horen. Het zal niet ophouden. Het zal, zou men gaan denken, eeuwig duren.

Daar grootje, vader, moeder, daar is de jongen bij, niet op een afstand, zoals wij, of achter een boom of achter een muur, of om te zeggen: "Hoor het bulderen, het zal weer zege zijn", doch om mee te doen, om te laden, om af te vuren, om broeders, huizen, dorpen, steden te vernietigen ... Hij kan niet sterven, zolang de kanonnen zo wraakroepend bulderen. Aan de telefoon? Daar ook moet hij leven.

De hedendaagse kanonnen kunnen niet roeren zonder telefoondraad. Hij leeft, ik weet het, totdat ...

Vijftien volle maanden. In mei bracht de Duitse post een gesloten brief van hem, afgestempeld: Antwerpen 17 september. In mei! Hij was ongerept gesloten. Onder de omslag stak schrift voor moed en hoop: "De Duitsers zullen niet lang meer in België zijn." Dit moest wezenlijkheid worden tot ons heil, om voor ons weer rust en vrede aan te brengen. Vijftien volle maanden ...

Met vastberadenheid en koel gemoed, moet men zich hier midden in de werkelijkheid plaatsen en in de tegenwoordige omgeving, onder de druk, de beklemming, de belemmering, tegenover de onzekere toekomst handelen, alsof de oorlog, zoals de jaargetijden, zoals regen en zonneschijn, zoals onweer en hagel, eeuwig moest duren.

In deze geest staan onze boeren wakker en moedig bij hun werk. Luik ligt op de grens van twee gans verschillende landbouwstreken. Links van de Maas, tot over het hele zuiden van Limburg en het oosten van Brabant, strekt zich Haspengouw uit, naar het zuiden uitlopend in Condroz, de vruchtbaarste streek met de meest overvloedige voortbrengselen van heel België. Het is bij uitnemendheid de grond voor de suikerbiet, voor de tarwe en voor alles, wat om het even waar in Belgische bodem kan gedijen, een paradijs van boomgaarden, een goudmijn voor de fruitweker in het groot, voor de fokker van het zwaar trekpaard, voor de landbouwer, meestal gans of voor een deel huurder van zijn boerderij, doch meer nog voor de grondbezitter, de gevreesde vreemdeling, die doorgaans de buurtstad bewoont, ook wel voor een nagenoeg niet gekende kasteelheer. Bij plaatsen, hele velden ver, is de kleilaag er tot 10 meter diep.

De rechter Maasoever begrenst onze Ardennen, die noordwaarts uitlopen tot tegen de Hollandse grens, doch daar, tussen Maas en

Vesder, het land of de hoogvlakte van Herve werden genoemd. Het land van Herve is werkelijk een gehevelde hoogvlakte, een gewest, niet met boerderijen van 40, 50 tot 100 en maar hectaren, zoals in Haspengouw, maar veel kleinere “gedoentjes”, waar de boer veel rijk weiland, weinig akkergrond heeft, leeft van zijn veestapel, zijn zuivelhandel, zijn zwijnenteelt, en het weinige, dat hij bezaait, bewerkt, met zijn koeien, zijn os of een paard. De Vlamingen, die het grootste deel van Haspengouw en het noordelijk deel van het land van Herve bewonen, onderscheiden duidelijk wagenboer en eenspanner voor de boeren met paarden, koe- en ossenboer voor de anderen.

Hoe genoeglijk rolt het leven

Des geringen landmans heen,

Die zijn zalig lot, hoe kleen,

Voor geen koningskroon zou geven!

Zo zong immers Poot, twee eeuwen geleden. Zo konden ook onze boeren hem nazingen, waar elk zaadje honderd gaf voor één, doch het treurlied van G.T Antheunis werd voor hen de werkelijkheid:

’t Zijn droeve tijden als de oorlog woedt,

Als men mensen slacht als dieren ...

Als haat en kwaad,

Als nood en dood

Grijnzen en vloeken en tieren.

Het waren rampzalige dagen, toen de strijd in Luikerland woedde en dagen lang daarna de legers trokken door heel de streek, heden hier, morgen elders neersloegen om te rusten, te eten, zich te verzorgen, en dan weer verder op te trekken, waar andere vruchtbare landouwen nog met gezegende nazomer- en herfstooft stonden. De mensen wisten niet was aan te vangen. Zouden ze nog werken? Wat zou het helpen? Moeten vluchten. Stallingen en woonst met de reeds

ingeschuurde oogst moeten opgeven en bij de terugkomst mogelijk niets meer vinden dan puin en kaal gesloopte grond. Ontmoediging. Radeloosheid. Wanhoop. Gelukkig een onhoudbare toestand van korte dagen. De soldaten gingen heen. Zoals na een erg onweer, weer de zon schijnt en elkeen zich naar buiten rept om de onderbroken arbeid voort te zetten. Zo ook liep onmiddellijk het veld weer vol. Hoe meer de dagen vorderden, hoe rustiger werd het dorp en de boerderij. Ontgoocheling kwam er nog genoeg. Met de vraag: hoe zullen wij pachten en belastingen betalen; hoe dit jaar de intrest van de pandschuld afleggen? Te Luik, op de markt van de Quai de la Batte, kon niemand meer dan één frank krijgen voor een pond boter; de eieren gingen 5 centiemen. De biggen, bij honderden aangebracht, iets wat nooit iemand had beleefd, kocht men voor 2 tot 5 frank per stuk. De speenvarkens kocht bijna geen mens. Een deel van het vee was weg naar het Belgisch leger. Hier te Coronmeuse en te Bressoux, op het exercitieplein, en op veel andere plaatsen, waren bij de vlucht van ons leger duizenden stuks achtergelaten, zodat in september, te Seraing, het vlees tegen 80 centiemen het kilo werd verkocht. Ganse boomgaarden fruit, in juni en juli op de boom en in massa gekocht, werden voor rekening van de boer gelaten. Opeisingen van paarden, vee, voertuigen, levensmiddelen en voeder werden door het Duitse leger gedaan en met een blaadje papier betaald, dat eerst later geld zou worden, niemand wist wanneer. Voor vee, voor zwijnen was geen koopman te zien. De suikerbieten stonden in het veld te verdorren. De vorstdagen naderden en er was geen fabriek, die aanstalten maakte om haar poorten te openen. Sint Andries, 30 november, de vervalddag van de landhuur was nabij. Voorraad om te verkopen was er genoeg, doch afnemers, die geld moesten aanbrengen om de boerderij te doen draaien, bleven onzichtbaar. Zou werkelijk het einde van alles komen? Zou nu toch de wereld vergaan, zoals de geestelijkheid het naar de heilige boeken zo vaak had uitgelegd en voorspeld?

Juist was de boerenhemel veranderd in de akeligste hel, toen reeds begin december zich de kleine eigenaars hier en daar beleefd voorstelden om even te vragen of ze hun landhuur niet konden krijgen. Toen, dadelijk hen op de hielen volgend, de ontvangers van de grote godshuizen en weldadigheidsinstellingen aanklopten, om er op attent te maken dat de grote kassen leeg waren, veel geld moest beschikbaar komen voor onderstand en tegemoetkoming bij ellendigen, lijdenden, hongerigen, en de boeren toch maar spoedig zouden komen betalen. Werkelijk de hel der boeren was op deze wereld gekomen. Het werd volslagen ondergang, zeker, onvermijdelijk. Werken hielp niet meer. Men kon zo maar met één slag alles komen halen. Of dit nu naar de Belgen, naar de Duitsers, of naar de eigenaars ging, om het even!

Zo hopeloos was de toestand, wanneer plotseling, inderdaad plotseling, alles veranderde, een sterkende hoop op de toekomst door de pas kiemende graanvelden lacht en het loof van onze suikerbieten een liedje begon te zingen. De dure tijd sprong door de steden, door de werkende klasse der nijverheidsstreken, trof iedereen met ongehoorde opslag van de prijzen, van alles wat onontbeerlijk was. De slachtoffers waren allen, uitgezonderd enkel de boer. Onze dorpen werden bestormd. Voor één verkoopbaar stalbeest liepen wel tien kopers; voor één pond boter werd de boerin op de markt bestormd. Het vlees, dat de boer alleen leveren kon, steeg razend in prijs en elke dag hoger. Kooplui stonden te vechten met geld in de hand, en hoe meer men vroeg, hoe hoger steeg het bod. Onthutst, dagen lang, kwamen onze eenvoudige dorpers te staan en beraadslaagden onder elkaar of ze niet met verkopen staken zouden, tot op de dag dat een vette os, een gemest zwijn, een kip, een klomp boter hun gewicht in goud zouden gaan.

Al de suikerfabrieken stoomden en rookten. De opbrengst was goed. De rijkdom was voldoende. De prijs al niet minder. De overheid had

wel op bevelpapier en op plakschriften de graanhandel vaste prijzen voorgeschreven, doch de boer hoorde, zag, zweeg en overwoog diep in zijn binnenste. De granenspeculatie trad slim en sluw naar voren, voorzichtig als een roofbeest dat op prooi aast, doch de dorpelingen hitsten het beest op met het oog scherp naar het ogenblik dat het in zijn opperste hongerwoede zou komen. Het ging overprachtig. Het slaagde buiten alle verwachting. Heerlijke strategie.

Nimmer was hier op de place Verte de maandagbeurs drukker, driftiger. Een wemelende, fluisterende en toch driftige menigte bezette het plein zo dicht als bijen in hun korf en krioelde, ongeduldig, erg zenuwachtig. Wie luisterde kon zelfs geen lettergreep snappen van een taal uit gebaren, tekens en halve woorden. Het werd gaandeweg koortsigheid. Het hotel Grüber was volgepropt, la Populaire, het socialistisch ruim lokaal, was volgepropt. In het gewoon groot en prachtig beurscafé, Le Phare, was het telkens zo geprangd ondoordringbaar druk, dat entreekaarten werden geëist. Kleine lomp voorkomende boertjes, echte ouderwetse ossenslepers, herenboeren met juwelen, gewiekste beursspeculanten, ook al boerinnen en potsierlijk geklede zakendames, met papier en potlood in de hand, pratend met mannelijke gebaren en voorkomen, zo'n golvende mensenzee bewoog, en beweegt thans nog elke maandag, hunkerend, de boeren om af te zetten tegen allerhoogste prijs, de anderen om af te nemen met toch nog hoop op winst. Uit Luik weg gingen mannen en vrouwen, met gespan, de omliggende dorpen af, en verder tot 50 kilometer in de omtrek, om de boer op het nest te pakken, in het vooruitzicht dat de man van toeten noch blazen zou weten en zijn gereed liggende voorraad koopwaar tegen toch wat aanmoedigende prijs zou afzetten. Ze troffen hem echter overal in zijn wel versterkte loopgraven. Te vangen was hij niet. 's Nachts reden paardjes kleine karretjes het dorp uit met enkele zakken tarwe of haver en de boer

stak duizend frank en meer in zijn beugel. Eerst 80, dan 100, dan steeds hoger, zodat er in de handen wreven en heel onder vier ogen glimlachend verklaarden: 150 frank de zak heb ik gehad. Alles wat uit het dorp ging, woog op tegen geld. Nooit had iemand de werkelijkheid zo prachtig in een droom gezien. De grote boeren, meteen industriëlen, handelaars, beursmannen en financiers, door wijder verkeer, meer beschikbare tijd, ook meer onderlegd, beter in- en afgericht dan de kleinen, hebben ongelooflijk gewonnen.

Met gesmokkelde of ingevoerde waren uit Holland hebben hier, op de markt van de Quai de la Batte, doodarme echtparen, met enkele maanden dag en nacht te ijveren, duizenden gewonnen.

Meneer, zegde een slordige vrouw, behendig bij de tong, als de "krieg" nog één jaar duurt, kom ik met een dogcar naar Luik.

Het mag in deze omstandigheden, alles wordt nog steeds duurder en de boer maakt immer veel geld, niemand verwonderen, zo onze stedelijke bevolking de landsman hartelijk haat en verfoeit en hem de ergste rampen toewenst. Dit merken we vooral in de pers, waarin maandenlang geen pen te krijgen was om tot verdediging van de landbouwer in de bres te springen. De meest schilderachtige beschrijvingen, die men van een uitbuiters- en dievenbende kan maken, hebben we te lezen gekregen. Men eiste vervolging, straf, uitzonderingswetten, tussenkomst van elke soort van overheid. Iemand stelde zelfs voor een bijzondere belasting te slaan om de boer te treffen en hem zo van zijn voorgewende, ongehoorde winsten een deel te doen afstaan tot redding van zoveel onnoemelijke nood in het land.

De man heeft zich steeds laten bevelen en zich geschikt naar de leuze: Doe stil voort! Thans zelfs beginnen hier en daar woordvoerders tot zijn voordeel de stem te verheffen, toch zeker tot

zijn verdediging. Ze achten het meer dan aardig dat iedereen op de boer valt, die toch maar voordeel heeft gehaald uit een hem gelaten vrijheid van verkopen en uit een aanbod dat niet hijzelf maar de “heren” uit de stad steeds hoger hebben gedaan. Hij is alzo enkel handelaar gebleven, iets waarin toch niemand een misdaad kan zien. Vooral de boer niet, toch een zo erg zorgend proletariër, slaaf van de grondeigenaar, zelden zelf eigenaar en die daarbij zo weinig gelegenheid heeft om winst te maken. Hier de grote boeren uitgezonderd. Intussen, zeggen anderen, slaat ook de stadshandel met alles op, deed hij het reeds in de eerste oorlogsdagen met overvloedige warenavoorraad, zonder dat iemand roerde.

Heel zeker heeft nog immer deze boerenmedaille een keerzijde, die we bij een volgende gelegenheid zullen tonen.

Men meldt ons, dat te Bergen aan de fabrieken van Lenoir de bestuurders, de ploegbazen en een groep van meer dan 80 werklieden tot zwaardere en lichtere gevangenisstraffen zijn veroordeeld, wegens weigering om op aanmaning van de Duitse autoriteiten het werk te hervatten. De gouverneur-generaal in België heeft deze veroordeling ter kennis gebracht van de gehele bevolking.

Woensdag 20 oktober 1915 – avondeditie

Geïnterneerden.

Te Balk (Gaasterland) zal een school gesticht worden voor kinderen van Waalse geïnterneerde soldaten. Een Waals onderwijzer wordt met de leiding daarvan belast. De kinderen van de Vlaamse geïnterneerden aldaar kunnen het onderwijs op de lagere school volgen.

De commandant van de divisiegroep Brabant, het militair gezag uitoefenend in Noord-Brabant, Limburg en Gelderland ten zuiden van de Waal, buiten de stellingen en afzonderlijke forten, heeft aan Maria Eertmans, huisvrouw van W. Sloodmaekers; Maria Agatha Erkens, huisvrouw van L. Muijtjens, Catharine Gevaerts, huisvrouw van W. Craemers, Elise van Someren, Michael Geelen, grondwerker, Mathieu Geelen, grondwerker, Ida Vincken, allen geboren te Lanaken (België), Maria Emons, huisvrouw van Vincken, geboren te Neerhaven, allen wonende te Lanaken, Leon Heline, Koopman, geboren te Bekkevoort, wonende te Diest, Maria Alen, koopvrouw, geboren en wonende te Diest en Karel Janssen, geboren te Feemst, werkman, wonende te Kampenhout (België) het verblijf binnen het in staat van beleg verklaarde deel van genoemd gebied ontzegd, omdat hun aanwezigheid voor de rust en de algemene veiligheid wordt geacht gevaarlijk te zijn.

Berlijn, 20 oktober.

Bij Middelkerke is een Engels vliegtuig neergeschoten. Die erin zaten, werden gevangen genomen.

Veroordelingen in België.

Wij treffen in Belgische bladen de volgende bekendmakingen aan:

De militaire gouverneur der provincie Henegouwen heeft volgende bekendmaking afgekondigd:

Daar ondanks herhaald verzoek van de dwangbeheerder het werk niet hervat werd, heeft het Feldgericht op de 1e oktober veroordeeld:

Lodewijk Lenoir, tot 5 jaar gevangenis;

Victor Lepot, Emiel Lenoir, Julius Brassart, Lodewijk van Langenhove,
Emiel Notté, elk tot 1 jaar gevangenis;

Adelin Lepoivre, tot 4 maand gevangenis;

6 ploegbazen tot elk 6 maand;

81 arbeiders tot elk 8 weken.

Ik heb het vonnis bekrachtigd.

Bergen, de 2e oktober 1915.

De militaire gouverneur der provincie Limburg maakt bekend:

Bij vonnis van 7 oktober 1915, uitgesproken door de veldkrijgsraad van het militaire gouvernement der provincie Limburg, dat ik gisteren heb bekrachtigd, is de Belgische onderdaan Pieter-Jozef Claes, geboren te Schaarbeek bij Brussel, de 8^e mei 1887, wegens verspieding ter dood veroordeeld.

Claes heeft zelf bekend, dat hij als Belgisch soldaat in burgerkleding naar België is gekomen om te verspieden.

De veroordeelde is heden doodgeschoten.

Hasselt, de 8^e oktober 1915.

Antwerpse kiekjes.

Almanak! Almanak! (van onze correspondent Emanuel de Bom).

Antwerpen, 19 oktober.

Het oneindig kleine (denk aan bacillen!) heeft, vooral in deze “grote tijd” – groot, ontzaglijk, ontzettend groot, deze tijd! – zijn onbetwistbare waarde. Alleen oneindig klein denkende mensen hebben daar geen begrip van. Wil u maar even een beroemde regel uit La Fontaine’s onvolprezen fabelbundels herinneren: On a souvent besoin d’un plus petit que soi. O groten der aarde, overweeg de macht van het kleine! ...

Zo kuier ik, na volbrachte taak, wel eens, bij schemeravond, langs de verlichte uitstalramen van onze boekhandelaars. Er zijn nu te Antwerpen tal van boekenwinkels bijgekomen. Naast het afschuwelijke dat deze tijd ons in overvloed heeft gebracht, is er dan ook nog hier en daar iets voor de dag gekomen, dat als een glimlichtje door de duisternissen schijnt. Zo de leeskoorts, de leesdrift, de behoefde aan geestelijke bezigheid. Wij hebben in ons levende de altijd wakkere behoefte, naar altijd onvoldane bevrediging van de geest. Men leest hier onnoemelijk veel kranten. Nederland overstroomt België met zijn papier, en het is een veropenbaring. In vele opzichten een veropenbaring: men leert hier de Hollandse journalistiek grondig kennen en het blijkt al meer en meer: die was hier voor de oorlog niet op haar waarde erkend. Wij kregen de tijdingen almaar uit dezelfde hoek. En wat een aanwinst voor onze talenkennis. Half België, onze ontvlaamste burgerij, heeft ontdekt dat het zijn eigen taal geenszins vergeten is. Men hoort nu overal en uitsluitend Vlaams spreken, en dit door mensen die aan zulk een sport niet gewend waren. Men heeft me verzekerd, dat te Brussel duizenden mensen dagelijks een bad in Nederlands taalwater nemen: met een woordenboek naast zich en met gefronst voorhoofd begon de oefening. Na een jaar zijn ze zo sterk geworden, dat geen stadhuiswoord zelfs ze nog afschrikt. En waar ze niet verstaan, beginnen ze toch gaandeweg te begrijpen. De samenhang ontsnapt niet meer: het is één kreet nu over die prachtig gestelde, degelijke

pers, solide zonder frases, zonder sensatie, rustig, gezond, en – eerlijk boven alles. Dat helpt ons heel wat op de goede baan. Want het is niet goed, dat een volk jarenlang weerloos aan de frase is blootgesteld. Een volk dat voorgelicht wordt door oppervlakkigheid en lichtzinnigheid, wordt er niet steviger op, de grondslagen van het eigen wezen worden er door aangetast, de beste hoedanigheden gaan teloor en de verleugening dringt in het bloed. Ziedaar een dienst die Nederland aan de zuiderbroeders in de noodlottige uren heeft bewezen. Wie nu de objectieve kijk op prijs stelt, die ons naar de waarheid voert, die ons niet probeert in te palmen voor eigen doeleinden, maar alleen wenst te zeggen wat is, die grijpt naar een Nederlands blad.

Wij hebben leren lezen. Men heeft gezegd: dat deed Conscience al. Het is waar. Maar nu hebben we ook leren denken bij het lezen. Het is geen spellen meer alleen, het is “lezen en verstaan”, zoals een bekend schoolboekje het noemt. Wie even wil nadenken wat dit te betekenen heeft, zal dankbaar naar het noorden opkijken en zeggen: zonder veel getater is hier iets gebeurd, waar wij, niet minder dan voor het dagelijks brood, dank voor schuldig zijn.

Maar daar zijn lagen, die door die pers geenszins bereikt worden. De nederigste volkslagen kunnen zich de weelde van een Rotterdammer of een Handelsblad niet veroorloven, al is het me gebeurd dit onwaarschijnlijke te beleven; een landbouwer, gaande door het veld met de zeis op de schouder, die aandachtig een Rotterdammer aan het ontcijferen was. Denk hierover lang na, en ge zult beseffen, dat er wel een wereldcatastrofe over ons is gekomen. Dat gebeurde mij in de nazomer van 1915 in de polder van Austruweel ...

Maar ik keer terug tot mijn verlichte etalages in de smalle straten bij avondschemering, en ik speur naar wat de persen aan geestesvoedsel voor de mindere man afleveren. En mijn aandacht

concentreert zich hoofdzakelijk op dat onnozele boekje, waar de geringste lieden hun enige versnapering van de geest aan hebben: de almanak.

Wij hebben behoefte aan almanakken en aan scheurkalenders. Schreef ik u niet op 12 januari 1915, en werd dat bericht, naar ik verneem, niet door het Nieuwsblad van de boekhandel beamend overgedrukt.

Nederlandse scheurkalenders gewenst.

De jaarwende (ik riskeer maar een nieuw woord, vermits daar vraag naar is bij taalvrienden!) heeft hier het gemis van een ding van dagelijks nut scherper laten voelen: wij hebben geen scheurkalenders in onze taal. In vreedstijd is een Vlaamse kalender al een zeldzaamheid. De Duikalmanak van Guido Gezelle was zeker een der merkwaardigste. Een Antwerpse vereniging had in de laatste jaren op zich genomen om grote kantoor-scheurkalenders in de wereld te helpen en schoot met dit propagandawerk (zo was het ook bedoeld) goed op. De oorlog heeft dit jaar zeker het tijdig ter perse leggen belet. Nu moet iemand, die er prijs op stelt een Vlaams kalendertje op zijn kamer te hebben hangen, de halve stad aflopen en vindt nog niets. Natuurlijk ware dit een taakje geweest voor het Algemeen Nederlands Verbond. Maar vermits dit verbond er blijkbaar niet op bedacht is geweest, mocht het wel een zaakje voor de Nederlandse papier- en kantoorhandelaars zijn. Ik geloof niet, dat er enig bezwaar kan tegen zijn dat uit Noord-Nederland zo spoedig mogelijk enige duizendtallen scheurkalenders naar Vlaanderen worden gestuurd. Ze zullen daar bij velen welkom zijn.

Zegt niet een Vlaams spreekwoord: alle baten helpen?

Tot mijn verwondering kreeg ik dan ook enige maanden geleden een schrijven uit Holland van een handelaar in dergelijke waren, die me zijn spijt uitdrukte, dat het te laat in het seizoen was, dat ... dat ... er allerlei redenen waren, die ik me helaas niet meer herinner, die beletten de uitvoering van die onnoemelijk kleine en toch in mijn ogen niet onbelangrijke taak.

En zie, daar merk ik, dat onze Vlamingen hier zelf gewaakt hebben. Voor mij ligt hier een Vlaamse scheurkalender met oorlogsverhalen; uitgave Roedestraat 41, Antwerpen; geplakt op een mooi groen schild, waarboven prijken de welgeslaagde portretten van ons koninklijk gezin. Ik heb de nieuwsgierigheid gehad zo'n kalender te kopen en te doorbladeren. Wat ons land telt aan roemrijke zonen wordt daarin bij geboorte- of sterfdag herdacht: schrijvers, schilders, mannen van wetenschap, hun namen worden geprent in ons geheugen; aan onze letterkunde, onze strijd tot herwording en tot sterking van eigen cultuur wordt op hun hoogdagen met een enkel woord herinnerd; aan de rugzijde vindt de geboeide lezer een opfrissing van zijn memorie betreffende het gebeurde in de jongste tijden. Dat alles is gezond, klaar, oprecht en inderdaad nuttig om geweten te worden. Die scheurkalender doet goed werk en ik ben zeker, dat eenieder zo'n goed en goedkoop ding, dat bovendien een ornament van de huiskamer is, gaat willen bezitten.

De prijs is hoogst billijk: Ik meen, dat ik daar twaalf en een halve cent voor betaalde of vijftien cent, wegens het mooie schild: daar wil ik niet over twisten!

Er is meer. Er gaat eerstdaags bij de firma Jef van Loo een bij Buselman gedrukte Torenalmanak verschijnen, op het omslag versierd met een prachtig gezicht op onze hoofdkerk, Antwerpens trots en mijn persoonlijke vriend, die me al zoveel kopij inspireerde: dat omslag alleen is goud waard. En de inhoud, overvloedig

geïllustreerd, vol zakelijke mededelingen, en daarbij een premie – alles voor een bespottelijk prijsje. Neen maar, ik sta verbaasd over het initiatief van mijn medeburgers: wij zijn waarachtig verre van dood, zulle, en een sterke, die ons uit de rij der levenden wegblaast.

Wat onze noorderbroeders ons blijkbaar niet sturen konden, hadden we, in onze ontreddeering, dan toch nog zelf kunnen tot stand brengen. Onze medemensen van laag tot hoog, allen zullen hun nooddrift kunnen stillen, hun honger naar wijsheid. Ik ben alleen maar bang voor één ding; als al de lezers van de Nieuwe Rotterdamsche Courant, die dit kiekje lezen, na de lectuur van de Torenalmanak, maar niet al te verstandig zullen worden en voortaan mijn kopij zullen versmaden, om alleen te lezen: de Vlaamse Scheurkalender en de Torenalmanak voor 1916 ...